

Хой ажылында хайгаарал салыр чугула айтырглар

С. СОНАМ,

Тес-Хем колхоз-совхоз бүдүрүлгө эргелелини начальниги.

Бистин эргелелин ажил-агыйла-рында мал ажылы колдаан. Оларда илг ховулардын ээлери болур төвө-лөрдөн өгөдөш, соңу чүктү ий-леринге чедир. Тывада бар-ла бүтү чүгү мал шүтү бар. Иччала-даа бир эвес малдын чүгүн-чүгүнүнү экономиктин деңгээлине алып бо-ла, зоналык ажил-агыйларында, «Те-ре-Хем» колхозун аштыда, хой ажы-лы илгериле колдаан. Колхозтарын узуу уруузуңу болган «Тес-Хем» совхозтун бүтү акша орулганын дартуң үш кезин хой ажылындан кирип турар, оң бир чартылы хой дүгүндөн алып. Зоналык күрүнеге дуулар бүтү өңдүнч база-ла барык 70 хуузуң хой мал-бизе дугаң ту-рар.

Бо бүгүнү болаш, ажил-агыйлар-нын хойжулары, малаңды өтүрүнү хойжулары, сөөгү чыгдарда хой-нуң уксазын экижерде болган оң-биле колбашын хой ажылынын чаа системанын ишгээниң алып дөш чамды түндөлдөрүн чедип алган.

Иччала-даа хой ажылында ишт-претелингиз чаа сорулгандан бол-ган узуу чөптөр бар. Бо чүгүдө олардын оода чамдынын көрүң, хойжуларын ичгөөнөйиң өрүдү-дөр деп боладың мен.

Чыд өгөздөгү зонага 105 мун ажык төрүү хой турган. Май 1-де оң аркааны 97,5 мун, оң иштинден төрөөнү—70 мун. Ам хойнуң хура-ганнары барык-ла соксаан. Ичча-лаа ийн-чангыс хойлар хураганнан турар. Сөөгү ийн чылдан бер хой-ну чангыс катап январь-февраль айларда төрүүдү алып депшилгезиң системаны иштгөдир деп сорулг салып келген бис.

Бо чылын бистин зонада ол кан-ды болганың? Февраль 1-де төрөөн хой 25 хуу, март 1-де—36 хуу, апрель 1-де—60 хуу, май 1-де—70 хуу болган. А хойну тарып бооза-дырнын кампанызы сентябрың 20—25 үеңде доозулган турган, биргээр сөгүлөргө, хой февральдын 20—28 үдөңгөңө хураганнан доо-каң турар ужурут. Ол чорук бүт-пөөн. Хой тарышканынын кампа-нызы карак-чашканын болур өр-ткөн. Канчал иччип барганың, кол-хозтар даргалары оңү чүгө «ескер-бей» барганың? «Торгалыда» кол-хозтун чыл эгезинде турган 16 мун төрүүдү хойдан май 1-де чүгө 7600 баш төрөөн, өскөзө чүгө кызыр болганың? Колхоз даргазы М. Д. Мирчин биле зоотехник Х. Д. Ком-бо ол чорук мындг түшнелге чед-пер деп чүвени канчал билбөөнүң? Чүү чүгөңө илгөөнүң? Хамык ужуз зоотехниктиң артемиң өргөжөк чү-гуада негеделерин тоо боовданың, ажылда хуусаа бар, кылыр чүгөдө тажычпас чурум саавыр бар деп чүвени боовданың. Кедегезе: «Кан-чыл мурунда тарылга чок мал өзүң пораянлы» деп боовданың. Мындай байдал чангыс «Торгалыда» эвес. Ол «Ак-Эрикте», «Тере-Хемде», «Өвүрүнү» «Коммунизмче орук-та»-даа, «Тес-Хем» совхозта-даа иш-дыг.

Хойну тарышканын саавырыңдан алырга, кодан бүрүзү хуңуну, а сирый хураганнашкын эрттерде дөш—хүндө артен, кезжө ийн катап шенекчи колхозлар-биле хйнаар ужурут. Мынчал келдире бир пуна-туга чөкө колданы бижылганын ил-ден. Шенелдин чүгө артеңи се-риин шактарда кылырың боозар боода, ийн коданан ажыр бир пуна-туга бижылган болбас. Амгы үеде бир коданга төрүү хой 500 баш иччашпайн турар төлөөдө, мун хой-та-ла бир пункт тудар дээр бола, ол күстөттөмөсө. Мындагыны ужу-

рунда, шенелдерин коданарың боттарыңа кылырың организастар херек. Оңу бижырымчалыг кылыры-ның бүтү белекелерин амдыгааш-тан кылыр. Иччан төрүү 3—3,5 мун хойга бир пункт тудар херек, чер аразы чөөк болза оң көүдөлиң база болур. Тодаргай-биле чүгә-лаарга, бистин зонада амгы үеде ажылдан турар 38 бригада бүрүзү-ге бир пунктуну тургузар, а тарык-чы техникти бригаданың кезигүне-ринин иштинден эң-не бижырымча-лыг ажылдар кижиден өөрдип алыр. Иччан курсту 6—7 айларда мал тарып станцияларга эргелде-чери чорудар. Оң аштыда амды-гааштан четчир сангы болган не-геделерге тааржыр пункттарың тудар херек. Чамдыкта хой тарыл-ганы тузул келдире, ол ажылда өт-те кыла бээр болгай, чижжө, Ленин ат-тыг колхозтун (даргазы эш С. С. Чымбо, зоотехник эш Д. С. Хору-луу) Сыын-Мыйыста сүт-барсан фер-мазынын ишек тарып пунктунуз сааныч Суваңдын өңдө тургузул-ган. Шап мындг «чунжуга» мы-дыг «ажылдаң» улус каткың үер боордан башка, мал төдү канчал-даа үөмөс. Бо чылын мал тарып бу-бүрүзү, оң ажылдан болур-болба-ның бадтыкар паспорт тыспыр амыл чоруттурган. Паспорттун негед-елерин хандырар пунктларың ажылдарың чөптөвөсө.

Зонаын канчың-даа ажил-агы-нында заводчу кондициялыг (эгер-жилге денелеш шыраң) кошкарлар чок. А ады айбың төүчүт-биле 7 айдын эгезинде зонага 8 мун хойну тараш, декабрида хураганын ап, план күүсөдир онаалганын ажил-агыйлар алган болгай. Ол бола зоо-техниктиң чурумга болган ажил-агый планыңа карышкан, аржажок-тан кылып турар кемчег. Иччала-даа анаа белекелер херек. Төрүү хойну-даа, бүдүрүчүдөрүн-даа беле-келээр. Ол тарылың чорудар чай-лыкта пунктуу-даа белекелээр херек. Чөптө бүдүрүчүдөрүн элгерилге кампанызыңа ийн ай бүрүңгээр болурут ужурут.

Эрткен кыш ханы удуу-даа бол, чымчак болган. Ол хариенде зонада өлгөн мал эрткен чылдазыңдан 2—2,5 катап хой болган. 11.000 баш өлгөн, ол малдын узуу уруузу ху-раган. Оң иштинден 5100 баш ху-раган Тес-Хем районга онаажыр. Моң ужуру чүдө дөш, «Чодураа» колхозта Иван Давыдарың болган совхозтун база бир ийн бригадан-дан өскөңдө хураганнарың сакман-мал дооруктар артыны шын хере-гелөөңдө болган анаа тарымыңа-ла кажалар-ла чок болганыңа болган. Анаа боодаарга, өвүрдө бай-дал эки, мың хой хой кызыланы-база-ла багай, иччалаажок төрүтү-гөн хураганнарың 2,5 хууу хорай турда. Тес-Хемде барык 10 хуууу хорайн. Ужуру бола өвүрдө сакман-чы методтун амдыны ала берген болган оң боттанымдар кажалар-нын элзөн хейтү тузган.

Ам хойжу бригадаларың сорул-ганы бола, кыргызда бетинде болган кыргызда соңда бүтү чай дургу-зуда төрүү хой кыштар кажалар-дары алгыны, оларын иштинеге сакманнар тургузар аргалыг кыл-дыр белекелери болур. Бо дугайты чоокта чаз Самагалдайга болган бригадирлер хураганын алган ху-

лазгелерин эштер бригадирлер күү-сөдү ужурут. Бир-тээ бо чылын бүтү кажаларын төрүү хойнуң баш сангыңа-ла 1,5 дөрсөлиң метр четчир кылдыр алгыдар аржажок болганда, төрүү хайнак хойларын кажаларын ылавыла мыңнар алгы-дары өргөжөк чугула. Бир эвес бо ажылды күсүк «кыштагаашкын» беле-келеси деп үгө чедир сонгарлар-дыр болза, ам эрги хепке хөвээр арттырганы ол апар. Кажаларың сакманнар тургузар аргалыг кылдыр алгыдары бистин зонада хой ажы-лында, оң моон сонгаар хөгжүүрүн-ге өргөжөк чугула сонгаралды бол-бас чугула кемчег. Болап-даа көр-өңө илден. Келр кызын хойнуң ху-раганнашканын январьның 2—3 хуңеринден февральдын 20-ге че-дир эрттерин хой тарышканын 8 айын 1—2-ден 9 айын 15—20 чедир чорудар, ол дээрге хойнуң түдүк төрүү берген үеңде бир чо-нукта 30—50 баш чедир хураган-нар алыр. А бир эвес амгы тар ка-жааларга кыштын көңүг сооңуну үеңде мындг хураганнашканын чорудар бола, куруг калып болур.

Хойжу бригада болуун бүтү кү-жүн планый үгөң, кангыг кажаны кажан, канчал алгыды доозарың графини кылып, оңу боттанымдар көш хун бүтү демсезир херек. Дөштөрү баштар чөплери бригада-ларга херектиң дуаны база көргүз-өүрүжү.

Бо чүгүдө хой малдын уксазын экижерлерин дугайында байдалы болган ол айтырманын бистин зонага катап чидиг тургустунуң турарын бижилгезиң турар бис, чүгө дээрге ол дугайты байдалы база кылыр чүгү-дөрүн чамдык талаларын эш И. Кы-зыл-оол май 17-де үгөн «Шында» чөптү-биле айтыган. Сөөгү үеде чыл саныңа кылылган келген не-геделерин тунелдерин булга-рар коданарың кластап тургузары-га бодуңуңа келген. Бонитровка хей артын турган. Мурунша кластар айың-биле хойлар саны кодан четпес деп чылдаган турган. Ам ажил-агыйларын узуу уруузуңа класте-чы колданырың тургузул болур сан-гы хой бар апарган. Хамык ужуз чүдө дөш, колхозтар баштар чө-плери болган совхоз дирекциязы бо ажылды чугула көрүң, оңу боттан-дырыңа-дыр, а анаа-ла зоотех-никтерин чэй арзында кыла тыр-тып каар чүдө деп көр болза дөр-жөк, чүгө дээрге ол орта немей кадарчыларың, коданарың солун-турар-даа ужуз ылавыла турар апар. Моңу чорудар апарганда бри-гадалар арзында хойларын база сай-гар ужурга таваржы боуду, оң өр-түрүн иччашкылыга ажилын чурумчуларың эрге-ажыны бо-лад, сайгарылың херек апарар-ла чорудар ужурут. Ол ышкан бо чы-лын кыргызда эртери-биле хура-ганна үзүштүктүн сонгаралдыга чокка чорудар херек. Мурунда чылдарда ол ажылды сөс-тө айлар-да чедир сонгаралдып турган, ич-чанга элгерилге кампанынын му-рунунда хой денге кирип шы-давайн турган, оң ужурунда тарыл-га кампаныңадык дык хей хойлар кызыр эрткилде, чүгө «арылааш-кын» үеңде боозар ийкеп азы шуут кылырар ужуз көүдөш тур-ганы бо чазын көргөн болгай бис.

Кыргызда эртери билек хураган-ны чедип ам турар деп Россия Феде-рациянын бүдүрүгө эргелелерин начальниктинде болган парт-комнар секретарларынын март Ча-вуул хуралига дөмөлгөн. Олар коммунист бүрүзүң ажилчы чо-нарнын кижинилгезинге киришкен турарын негеп турарлар.

Бо чүгүдө ажилда удурутчу кал-дар кижилге чок туруп болбас. Олар болза дуржулгалыг, политик талазы-биле белекелетинген ажилдачылар болур турар. Илгелдей пропаган-дистер болган агитаторлар олар бол-бас болза, кым болур деп иччаш. Ажилчы чоңарнын херегелеринде болган негеделерин хандырары-биле чоруктан бөсөдө үеңде үнүп келген чидиг айтырларың шиттирлээр-ниң аргалары оларда-да хей.

Пропаганда болган агитатор бү-гү ажил-херектерге киржилгези бо-лур ол, көзөңүн ажил-ишчилерин дугайында сагыш-човаашкына бол-гач херегелеринде дүүшөс, хандык чок чырмычканын ролюң куустөс ужурут.

Ажылда кангың-даа четтестерге бол-ган чактыгыңарга ол илгелдейни-биле удурлар ужурут. Ол бола дову ажилдарың, чер ажылдыгар-га миңута бүрүзү үнөңг бооп тура-рың бо хуңеринде билдингир сү-мө, толгарай дуза оларга теринг үнөңг бооп турар.

нар болган коданнар таарыштыр үзөр ажил-биле кады бракташкын-ны база чорудар херек. Эрткен чы-лын хойларын брактаарын күзүн кы-лып турганын ужурунда брактаан хой хой күрүнеге дукааттынмайн кызын артып каар турганы таарыш-пас. Иччанга бракташкынын ча-зын кылып, брактаан хойну аны коданга үкөш, оңу сугаттың эки оларга семитир болган херек апарар күрүнеге дукаар бетинде концентрат-биле немей кемгерип турган, күрүнеге дукаар кондия-га дүргөн чедиргөт, дукаар херек.

Тес-Хемниң «Чодураа», «Ча-орук», Ленин аттыг болган «Ком-мунизмче орук» колхозтарының бир чугула сорулганы бола, күсүк бол-ган кышкы хой олардында масса-демисел кара чангыс: аза огу чөм хоралыг үнүш-биле демисел чорудары болур. Амгы үеде ол үнүш-биле демисел кара чангыс: аза огу чөм тырттарың бичи мурунда (6 ай-ны 10—15-тен эгезин 25—30-ге чедир) оң бажын массалың-биле оуда керезинде. Оңу кылырда чан-гыс брүстүгүг косякалардан база дөшөм алыр үш брүстүгүг ситен кезер машиналардан эгелеш жаткаларга чедир кезер машиналарын калба-биле кирир. Бо болза хойнуң укса-зын экижердин турар үеде эскербей эрттир болбас чугула ажил. Бо ажилга техниканы өй-шаанда беле-кел, ол ажылды чорудар механик-торларын ажилын ийн эөлгелг тургузуң, оларга ажил-амдыралдың таарымчалыг байдалын тургузуң, күш-ажылын бүдүрүчүлүү бө-дөлери өргөжөк чугула.

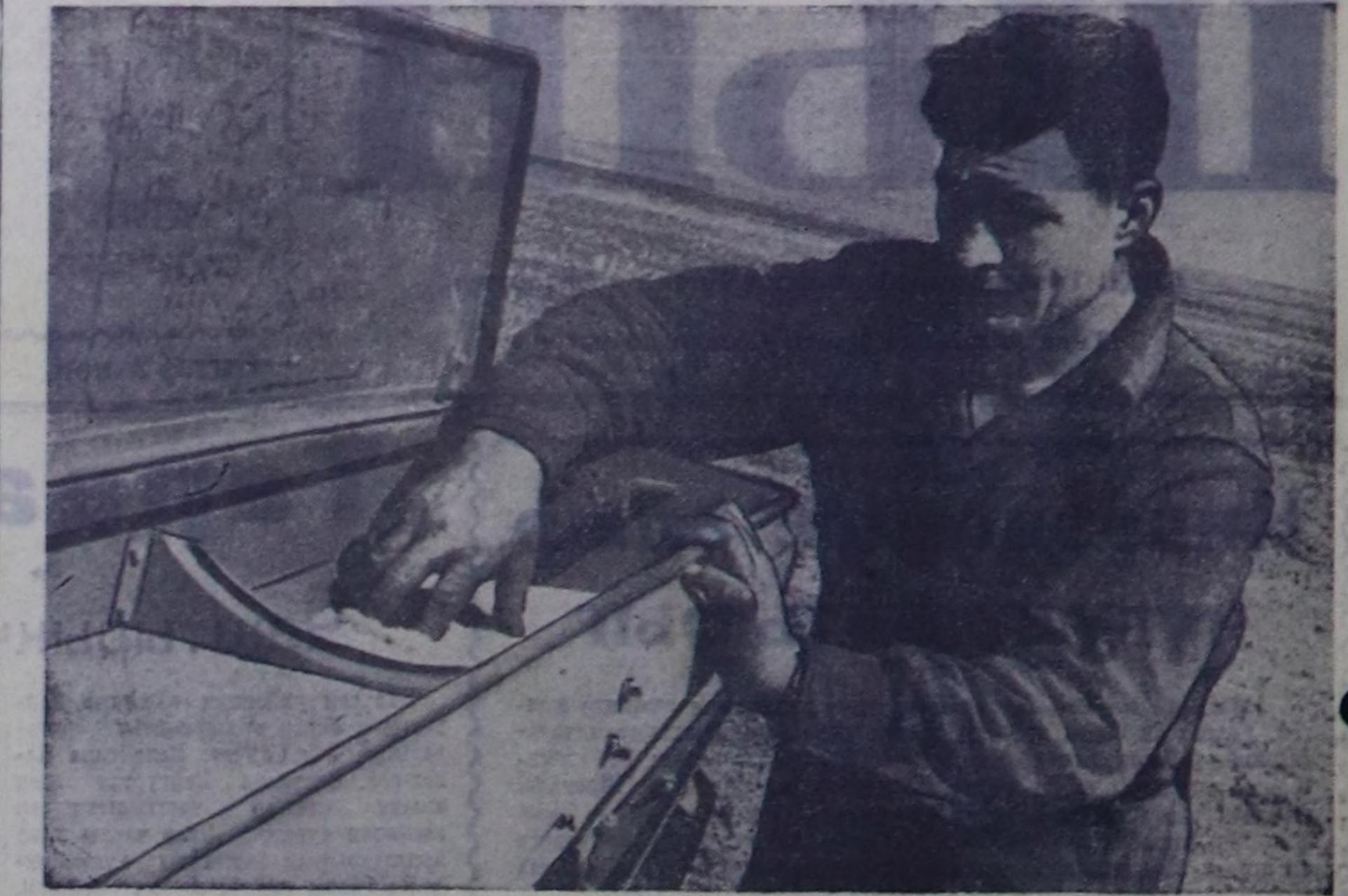
Зонаын хойжулары амгы үеде хой кыргыздыгы кидин белекел-ниң турар. Кыргызда пункттарың, агрегаттарың, херекселерин, шоо-дай-саваны белекелээр-биле чөргө-лөштор кыргызчыларың томуңал, оларын мурунчак арга болур кыр-гылданын Оренбург аргазынга өөрдө-дөрүн чамдык талаларын эш И. Кы-зыл-оол май 17-де үгөн «Шында» чөптү-биле айтыган. Сөөгү үеде чыл саныңа кылылган келген не-геделерин тунелдерин булга-рар коданарың кластап тургузары-га бодуңуңа келген. Бонитровка хей артын турган. Мурунша кластар айың-биле хойлар саны кодан четпес деп чылдаган турган. Ам ажил-агыйларын узуу уруузуңа класте-чы колданырың тургузул болур сан-гы хой бар апарган. Хамык ужуз чүдө дөш, колхозтар баштар чө-плери болган совхоз дирекциязы бо ажылды чугула көрүң, оңу боттан-дырыңа-дыр, а анаа-ла зоотех-никтерин чэй арзында кыла тыр-тып каар чүдө деп көр болза дөр-жөк, чүгө дээрге ол орта немей кадарчыларың, коданарың солун-турар-даа ужуз ылавыла турар апар. Моңу чорудар апарганда бри-гадалар арзында хойларын база сай-гар ужурга таваржы боуду, оң өр-түрүн иччашкылыга ажилын чурумчуларың эрге-ажыны бо-лад, сайгарылың херек апарар-ла чорудар ужурут. Ол ышкан бо чы-лын кыргызда эртери-биле хура-ганна үзүштүктүн сонгаралдыга чокка чорудар херек. Мурунда чылдарда ол ажылды сөс-тө айлар-да чедир сонгаралдып турган, ич-чанга элгерилге кампанынын му-рунунда хой денге кирип шы-давайн турган, оң ужурунда тарыл-га кампаныңадык дык хей хойлар кызыр эрткилде, чүгө «арылааш-кын» үеңде боозар ийкеп азы шуут кылырар ужуз көүдөш тур-ганы бо чазын көргөн болгай бис.

Кыргызда эртери билек хураган-ны чедип ам турар деп Россия Феде-рациянын бүдүрүгө эргелелерин начальниктинде болган парт-комнар секретарларынын март Ча-вуул хуралига дөмөлгөн. Олар коммунист бүрүзүң ажилчы чо-нарнын кижинилгезинге киришкен турарын негеп турарлар.

Бо чүгүдө ажилда удурутчу кал-дар кижилге чок туруп болбас. Олар болза дуржулгалыг, политик талазы-биле белекелетинген ажилдачылар болур турар. Илгелдей пропаган-дистер болган агитаторлар олар бол-бас болза, кым болур деп иччаш. Ажилчы чоңарнын херегелеринде болган негеделерин хандырары-биле чоруктан бөсөдө үеңде үнүп келген чидиг айтырларың шиттирлээр-ниң аргалары оларда-да хей.

Пропаганда болган агитатор бү-гү ажил-херектерге киржилгези бо-лур ол, көзөңүн ажил-ишчилерин дугайында сагыш-човаашкына бол-гач херегелеринде дүүшөс, хандык чок чырмычканын ролюң куустөс ужурут.

Ажылда кангың-даа четтестерге бол-ган чактыгыңарга ол илгелдейни-биле удурлар ужурут. Ол бола дову ажилдарың, чер ажылдыгар-га миңута бүрүзү үнөңг бооп тура-рың бо хуңеринде билдингир сү-мө, толгарай дуза оларга теринг үнөңг бооп турар.

Дуржулга станциязының шөлдеринде моторлар дин-миреп-ле турар. Ында тарылга чоруп турары ол. Мур-нанча тракторист П. И. Логачев «Белорусь» трактор-да ажылдап турар болган норма хүнде 25 гектар тур- да, ол 35 гектарны болгаш оң өрүнү-даа тарып турар. ЧУРУНТА: П. И. Логачев ажил өйүндө.

Фото С. Феоктистовтуу.

Тываның улуг тудугларында Комсомолчуларның ажил-херектери

Бүтү-өвилелге оңа чугула ужуз-дузалыг «Тыва даг-дугу» тудуг эргелелинде райком эргелиг комсомол организациязы ажылдап турар. Оң кезигүнери—бистин чуртувустун хой национал укустарының 1020 оолдары болган кыстары чангыс ө-бүдө деп байралдыг чурттап, чурту-тун улус ажил-агыйыңа баштайтын тыва даг-дугун бээр аас-кежиктип удуу-хууңу күүсөдир турар.

Туугула аныктардан тургустун-ган 27 бригадалар ажылдап турар. Оларын арзында күш-ажылы бө-дик көргүзүлгө-биле бистин рес-публикада сураткаан, бот-боттары-биле чарык турар ийн мурунчак бригадалар бар, оларын Владимир Черный биле Степан Холот олар удурут турар. В. Черныйның бри-гадасы бирги кварталдын планын ажар күүсөдир, республиканын ту-дугларында калбарган социалыг чарыкка бирги черин ээлеп, ВЛКСМ Тыва обкомунун, шилчир Кызыл ту-туг чаалап алган. Бо бригаданың 27 кезигүнери шуну комсомолчулар, оларын 22-ш кезжөк школада, техниктиг тускай мергежил бөдө-риниң курстарында өренип, хой-ниңи ажилыңа илгелдейг киржип турар.

Мурунчак бригадаларың үлө-гери элериң, М. Воронов, Г. Голубев, И. Сороженко оларын удурут ту-рар бригадалары өш ажылдап ту-рар.

Комсомолчулар болган аныктар күш-ажылы, өөрдөлгөн спорт-биле холбаштырып, республиканын спорт маргалдааларына белекеленип турар. Май байрлыгында болган чик-атлетика талазы-биле маргал-даага комбинаттын эмчилери Татьяна болган Борис Чалычтар спортту мергежилдин көргөсөт, ам болур республика маргалдаалыга олар оода илгелдейг белекеленип турар. Шагал-Арыг хойрайын футбол ко-мандазы-биле эң-хуууну ужура-жылгазыңа чораз чыңды команда болган саядан үндүр бижэин илгө-дөр.

Пропаганда болган агитация кол-лективтиг өргөжөк чугула сорулгалар-дан хоорук, азы шуут чугааларга анаа-ла ажык чок чоруттувун ту-рар мындг байдал-биле эртеңки болбас, Пропаганда, агитатор, кездө коммунист бүрүзү кажан, чамдык колхозчулар болган совхозтар ажил-чыны бүдүрүлгө кирешес, хө-вү ажилдарыңдан дээр чоруктар-биле элестес сорулгалыг. Политиктиг дайынчынын хулазгези— кижилер-нин мелерелинде эргини артымы-шчылары-биле өтөш чок демсезин-өскөн күжү-биле амдыраар, ни-ятын хуңеринде ордалар, арагалар болган хураганнар чоруктарың үн-дөңүннен кам-хайыра чок тура-дыртыр болур.

Көдөгө политикжандылыг ажилдарын калбартырга кажангы-зыңдан-даа арык таарымчалыг үе-ам тургустунган. Бо аргалары чөп ажилгаары, кижилер-биле чорудар политиктиг ажилдарга бүгү кому-нисттерин, бүдүрүлгениң мурунчак-ларың, кездө ажил-агыйнын тускай эртемчилерин, башкыларың, өмчи-лери болган көзөңүн өскө-даа ил-гелденеңизам шудургузу-биле кий-риштериң, оларын агитас-пропаган-да ажил-чорудулага чангычтарың — партияң чаа органынын, эге органыңаңыларын сорулгалы бо-лур.

Тудуг эргелелинде шырак коман-даның бирөөн, оң капитаны дур-жулгалыг футбол Валентин Во-лочко, база волейбол командазы, ка-питаны Валерий Целуйка, Кызылда болур шиттирлгиг ужуражышкын-нарга белекеленип турар. Сөөгү үеде спорт аныктарын ортузунга кал-барып, комсомол организандыңа спорттун алы-аңгы хевирлеринге шырак мергежилдиг комсомолчулар болган аныктар хой. Чик атлетика болтуң Анатолий Лысов, штан-гистер болтуң Иван Прух устурун турар.

В. Чижик, Л. Долгова, А. Миллер оларга удурткан бот-тынгыр уран чүтү коллективни доктаамал ажил-дап, СССР-нын профилдеринин XIII съездинин ачиттылар хуңгө-ге турсааткан республиканын ту-дуглары уран чүтү коллективте-риниң Кызылда болур көрүлгезинге танып, эстрада номерлары-биле до-дунган оларын программамы концерт-биле кижиринге белекеленип турар.

Көжөңи школаларда, ажилчы-ларын техниктиг билин белиңер болган даг-дугу арылгар фабрика-га ажилдап тускай мергежилдиг калдар белекелээр курстарда 864 комсомолчулар өренип турар. Комсомол организациязы анык-тарын културтуг дымтангаланын экижерлерин талазы-биле элзөн ажилдарын кылган. Суббота, дым-танар хун санында спорт маргал-дааларын эрттирип, язы-бүрү те-маларга солун лекциялары, бесе-далары кылып, танышлары органи-заптап турар. Чоокта чаа бот-ын-сын

гыр композиторларын киржилгези-биле «Танцдал өрениңер» деп кез-жөөн эрттирген. Ол кезжөге бистин чамдык аныктарының ортузунга а непертер турар аштык үш-үдү-рүм танышлары шүгүмчөд, бистин орус болган совет танышлары шын, чараш танцпал өрениңин дугайында лекцияны комсомол эге организандынын секретары А. Ши-ряев кылган. Аныктарын ортузунга агитас-массалыг ажилды улам калбартыр-биле, оларын ниңти чуртталга бажынарнын чангыша спорт шөлүчүстери кылган. Арыг-шеверинг чурумун сагымы дөш өрөөлдер арзында чарышты чорудуп, оң тунелдин кварталы санында үндүрүп, тилкеки болган өрөөн эртектег бараннар-биле шанаш ту-рар. Бо чылдын бирги кварталында бирги черин элзөн оолдарын ни-яты чуртталга бажынын № 2 өрө-дүн ийн хөвсө оручугаштар-биле шанашан.

Сөөгү хуңерде тудуг эргелелинде организакчы ажилчы колхоза-ны-биле, бригадаларда ажил шагы үзөр, күш-ажылдын сагыла-чурумун үрөөр чоруктар бар. Комсомол органи-зациязы оларын-биле чидиг дем-иселди чорудуп, ажилды экижерде, күш-ажылдын бүдүрүчүлүү бели-дер дөш демсезге дуаны чедирип болур, тудуг эргелелинде партия комитетинде болган комсомол органи-зациянын органы «Кувалда» деп неделяда бир катап үер сати-рактиг хаа солуну үндүрүп эгез-ден.

А. ДАРНАА.

КЫРГЫЛДАГА

БЕДДИР-АРЫГ. (Телефон-биле). Тес-Хем районда «Чодураа» кол-хозтун малчыны СЭП Төп Ко-митетинин ийн Пленумуна куш-ажылчы белекелгиг ужуражы дөш чарышты улам калбартып турар. Кыштагалдышкын организастыг эркен, ам шуну мал чакыс ода-ларда, чангы семитилгеге беле-келди кодан бүрүзүңе хынамча-лыг чорудуп турар.

Колхоз хоңуну 80 ажык хуу-ру экижердин чедип алган. Эрт-кен чылын күрүнеге 310 центнер дүктү саткан, а бо чылын оң 59 центнер хейу белекелерин азы хой бүрүзүңден ортумаа-биле 2200 грамм дүктү кыргып алы-

ЭРЗИН. (Телефон-биле). Төрөз чуртка улам-на хей болган эки шынрадыг дүктү белекелери дөш ажил-иш. Тес-Хемниң колхозта-рында, бо хуңерде калбарып эгез-ден, «Коммунизмче орук» кездө ажил-агый артели эркен чылын 320 центнер дүктү саткан, а бо чылын 400 центнерден эвөш эвес дүктү белекелерин хүлзө-ген.

Олар малчынар илгериде турар. Олар сөзүн ээлеп шыдаар. Топ кыргызда пунктузуңа ниңти-биле 36 хачылыг агре-гаттары белекелеп тургузары бар-кы доозулган. Кижилерин ажилдарыңа таарымчалыг бай-дал хандыртыган, пунктула де-ррирге, шимделе багай эвес. Агре-гаттары шын башкарарына би-лдилгиг, кыргызда мергежилдиг калдар четчир.

Колхоз бо чылын 17 мун хой-нуң болган 560 ажык өшкүңү дүгүн ажаап алыр, анаа бүтү беле-келг доозулган, ам чүгө хой-нуң дүгү хоаларыңа хама-рыштыр кыргыздын чөккү хуң-нерде эгезлээр.

Колхозта үш кыргызда пункту-зу бар, оларын бирээңде-ле 12 хачылыг агрегат чогур өйүңде тургустунган, анаа ажилдар кижилерини база белекелзөн. Ажил-дын графини малчын бүрүзүңе чедирткен. Кыргызда бөдик көргүзүлгү болуруңа малчын, кыргызда бүрүзү узуң соңуургал-ды.

Кыргызда эгелзөн. Баштайгы эөлчөгө 400 ажык өшкүңү кыргып дооскан. Көргүтү багай эвес. Баш бүрүзү 400 грамм дүктү бер-ген. Колхоз бо чылын 18000 хойнуң дүгүн ажаап алыр, а хой-дан ортумаа-биле 2100 грамм дүктү кыргып алырын ажилдын баштайгы хуңерин илгериде тур-ар.

АРЫГ-БАЖЫ. (Телефон-биле). Өвүрүнү «Коммунизмче орук» колхозу дүк ажаап алышканын-га белекелди эртен чылдан дээр организастан. Улаатайда, Арыг-Бажыда болган Бора-Шайда ниңти-биле 36 хачылыг агрегаттары чогур өйүңде тур-гускан. Пунктуларда дөрааге, шимделе багай эвес.

Колхоз бо чылын күрүнеге 414 центнер азы эркен чы-лымдан 44 центнер хой дүктү

Ховуларже, кижилерже

Тарааны, ээтин, сүттү болган өс-кө-

Телеграф дыңадып тур

Коммунация маалымдарына тураскаал

Грецияда байдал чидигленип турар

ПАРИЖ. (СЭТА). Парижде эрчи Перламез хөрөнү ыраакы Француз партияларынын маалымдары үчүн май 27-де үрөшкөн. Муну партиячылар кызы тукутары болган трансформациялар тууду алган. Париж Коммунация маалымдарынын болган фашизмге улуу демиселге өлгөн удураанышкынын демиселчеринын тураскаалы бузулуп сактырылган. Бул маалымдарына тураскаал болгон.

Эрчи хөрөнү ханазында кадап каан тураскаалын камгалуу маалымдарына тураскаал болгон. Мында тургузулган агаа идирге Франциянын Коммунисттик партиясынын Топ Комитетинин кезжигери Жак Дюкло, Вальде Раше, Жаннетта Вермерш, ФКП-нин хоочун аймакчылары, удураанышкынын маалымдары бар болган.

Коммунация 92 чыл болган оюн демисел муну партиячыларын медегел турганы болза, тайбы дээш, челекенишкенин бүгүнкү иш болган бүртү дүжүрери дээш, демократтыг хосталгалары камгалар, Франциянын аймак чоннарынын хөдөлүшкенин чангыс эви дээш демисел маалымдарга дөре тураскаал болур.

БЕЛГРАДТА ЯРМАРКА-ДЕЛГЕЛГЕ

БЕЛГРАД. (СЭТА). Белградта техникта чедишкенин талазы-биле делегейин VII ярмарка-делгегези ачтынганын. Делегейин 27 куртарындын 800 хире организациялары болган ярмаркалар, ол ышкаш Югославиянын 430 организациялары үлктүр дери-херекселери, машиналары болган өскө-даа продукциялары ярмарка-делгегеде кийрген. Бөрүктүр совет оптика приборлары көрөлөр.

Ярмарка-делгегени Югославиянын президентизи И. Броз Тито ачтыган.

ЮГОСЛАВИЯ ЧЭЭЛИ АЛЫР

БЕЛГРАД. (СЭТА). Белградта дымнатканы-биле алырга, Югославияга 35 миллион доллар хемчээлдиг чээли тыпсар дугайында югослав төдөөлөр биле чарыгынганы болган хөгжүдөниң делегей банкынын аразыга болган чугаалашкынын Варшавтонда чедишкенин доорзуган. Ол дугайында дугуржулгага ат салышканы июнь айның бирги чартында болур.

Ол чээлини автомобиль оруктарынын тутун алмаштырырынга кийрер.

Чалбышытыг революционер

Чалбышытыг революционер болган большевиктер партиязынын шыгаргай ажалдакчысы Николай Эрнестович Бауманның төрүтүнгөн хуураады бээр 90 чыл болган.

Н. Э. Бауман 1873 чылдың май 29-та Волга эринде шимзөө даштыг, хөй кижилег Казан хоорайга төрүтүнгөн. Оң калы чурттап, ойнап чораян өөрү-яды-түреңи амдыралдыгынын уруглары чораян. Бичиндиз-ле угаанар, эскеричел оол ол үенди чөптү өзес чоруун, хоорайның аймак кижилеринин болган көзөңүн таравчыларынын аар-берге амдыралдык кичээлгенин көрүп, хайгаран чораян. Бауман гимназияга өөренип турган-ла болуун чурттап-ла азын амыралдык хосталган хөзөңгө бараалгадыр деп быжы-биле шийтирилел алган.

Ычанганш оң соонда Казан хоорайны ветеринария институтунга өөренип киргеш. Бауман революстуг чакыт болумнерин иделейлиг кийржизин болу берген.

Ветеринария институтун ол дооскан соонда Саратов губерниянын Чаа Бурасы суурунга мал эмчизи болуп аймадала кирген. Ол черин таравчылары омак хөдүг, аяк чугактар эмчиге удатпаанда-ла ымак апарганар. Чүгө дөш угаанар, эртенги ол кижиле помещиктерин болган каргыс эрге-чагырганын туралы дүржөк ажалымыдан таравчыларынын камгаланырынга болуун сүмези-биле болган аяк хөзө-биле дуулап турган.

Чаа Бурасы суурун аныктары 1896 чылдың май бирде четкялери болган сырткыштары тутулуп алган, балыктар кижилер боол унгерлер. Олар ол чоруткан. суурдан чыгарган кээрге Николай Эрнестович Бауман кызыл тукуту көздүргеш. оларга чүгө чугаалап. помещиктерин болган каргыс эрге-чагырганын дарлаашкын дугайын чугаалап, килени илередип турганар.

РЕДАКЦИЯНЫН АДРЕЗИ: Кызыл, Шетинки-Кравченко кудумчуу бажы, № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: редакторун 24,63, редакторун оралакчыларын болган ханазыгалары дежурныйнын 35—24, пропаганда килдизиниң 23—54, харыскалган секретарынын 23—35, көдө ажал-агыл килдизиниң 25—38, партияж амырал килдизиниң 37—13, иштиги информация килдизиниң 20—60, чаага болган совет тургузу килдизиниң 21—27, үлктүр болган транспорт база культура амырал килдизиниң 22—64, бухгалтериянын 31—75, корректорларын 21—47. Солун келбей барганда 32—75 телефонче долгар.

АФИНЫ. (СЭТА-ның корреспондентизи И. Абдуловтун дамыдып турары болза:

Тайбын болган делегейниң дүшкүрлүг чоруун чавырылдылары дээш бүгү-грек комитетинин даргазынын оралакчы, грек парламентинин депутаты Г. Ламбракис фашизмге өлүктүкчүлерге балыглаттырган, ол балыкыдан Салоникиге май 27-де мөчөөн. Май 22-де Салоникиге тайбын талаакчыларынын болуп турган хуралычче национал радикал эвеледи деп башкарыкчы партиянын талаакчылары фашизмге иделеттериниң халдашкынын үзөңдө Г. Ламбракис аар балыглаттырган.

Чангыс аай демократтыг чөөн партиянын депутаты (ЭДА) Царухас ол халдашкынын үзөңдө балыглаттырган болган амчиде ам-даа чыдар. Оң кадмынын байдалы аар болуп турар.

Чуртта фашизмге удуз митингилер болган чыскаалдар үргүлчүлөр турар. Ламбракис өлгөн дугайын аныктар калжыктыдын тукутары туруп алган, Салоникиге кудумчулары-биле өрткөн.

Демократияны камгалаары-биле демисел турар кижилерге удуз дериң хемчегерин эрге-чагыргалар ап турар. Будумчуларга кандыг-даа хуралдарын чымылдырып хораян.

Фашизмге удуз кижилер биле полициянын аразыга үскөлөшкенин көрөлөр. Оң-оң хамаалары балыглаттырган. Полициянын арастаныг үлктүгилерин бажөөн чүүлдер содуларга долган. Афинга «Авг» деп чөөн солуну номчааны дээш бир сааттыг хөзөңгөн кижиге полициячыларын халдаанын дындадып турар. Ол хөзөңгөн кижиниң

„Хосталга походуң“ киржикчилери кара бажыңда

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА-ның корреспондентизи С. Луриниң дамыдып турары болза:

Килба кара бажың — Алабама штатта эң-не иделгидиң чүвө ол. Бо дээрге бужар, эрчи ирик бажың-дыр, ында хорутаттырганга тургускан чүрүм оза кадыг-дошуму-биле ыгалаш турар. Бо кара бажың Алабама штаттын кол хоорайы — Монгомериин чоогунда турар.

Оң ханаларында ам 28 негрлер болган ак-кештиг кижилер килчиректеп чыдар. Олар Килба кара бажыңда июнь айга чедир чыдар. Ычанганш оларны «кемжи үлктүгилери» дээш сүдүткө деп турар. Оларнын бөрүзү чүдөл деп, Балтимор почтаанын ажалдакчысы Уильям Мурну Алабама штатта Атлала хоорайны чоогунда апрель 23-те расисчилерин өлдүргө-биле холбаштыр «хосталганы походуң» төңүзүңге чедир чорударын ордашканында.

турун дүжүр өткөн болган ам ол өлүмүң байдалында турар.

Тештүн эвеледи деп буржуа партиянын удузтукчузу Шандреу чүгө-чазактыг дүжүрүн өзес, харын база Ламбракис өлдүргөни дээш мораль талазы-биле харысалганы хөдөөр ужураду. Грециянын премьер-министри Караманлисти судка бөзөрнөгөн. Чааак бодунун тургузуу ап турар өлдүрүкчү организацияларын дуулаш-биле удузланкычыларын демиселин башып каар болап турар деп чазакты Шандреу бурудаткан.

ЭДА-ның куускомунун кезжигүчү Манолис Глезос Гераклионга болган митингиге чүвө чугаалааш, өлдүрүкчү организацияларын ажал-чорудугаа дээш харысалганы хөдөөр ужураду чазактыг дүжүрүн болган ол организацияларын тарадырын негзөө.

Янниге болган митингиге ЭДА-ның куускомунун кезжигүчү Илья болза Грецияда политиктиг барометр шуурганын көдүрүп үнерин айтып турар деп медегелзөөн.

Салоникиге тайбын талаакчыларынын хуралычче өлдүрүкчүлери халдаан байдалын истен хынаарынга шалтык чедирерин эрге-чагыргалар ордашкып, удуз албан-дуулашкы кижилерин сойгалаашкында чыдарын шырбайып турар деп, «Неа» солун дынаткан.

Улузтун шимчээшкенин бажар содура-биле чуртка шериг байдалын тургузарын чааак болап турар дээрзин ол-ла солун бижзөөн.

Май 28-те Ламбракисниң мага-бодун Афинда чедирин келген болган ында хөзүктүгөн. Ламбракисни ордашкып чедирерин эрге-чагыргалар ордашкып, удуз албан-дуулашкы кижилерин сойгалаашкында чыдарын шырбайып турар деп, «Неа» солун дынаткан.

Килба кара бажыңче кирип октадырган 28 анык кижилер негрлерин деп эргези дээш бодунун амгытанын берген ак-кештиг кижилер Уильям Мурга тураскаал болдуруп, боттарынын походуң өлгөзөөн.

Оларын барык-ла Уильям Мурну өлдүргөн чеге. Атлалага туруп хоругууан. Оларын хөй нуруузу — «албадашкы чок хөдөлүшкенин» таарыштыр каттыштыр студент комитетин» база аймак-сөөк талазы-биле деп болур чоруткучу конгрессин кезжигүчери болган удузтукчулары. Оларын иштигин хөй кижилер сөөк-лазы ылгаар чорукка удузланганы дээш чангыс өзес уаа хоругултаныр азы кара бажыңга олутуп келгенер.

«Албадашкы чок хөдөлүшкенин» таарыштыр каттыштыр студент комитети» болза «хосталга походуң» бүгү киржикчилерин доорзуган хостаар дээш кампаньяны өлдөзөөн.

ЦТАК агентилдиниң дынбатынаны-биле алырга, май 21-де америк шериг корабльдерниң ончүк-чөңгээзи

Абхазиянын узун назымдарынын төрөөн чурту деп алап турар. Очамчирск районун Джерда суурунуң «Правада» солун аттыг колхозунун хоочун кижилери (солгай таламыдан ол таламын) Мексуд Амичба, Астан Шаарба, Элиге Амичба, Теб Шармаг олар боттарынын чүс чыгы чазын уткуп, чугаалаашып туралар.

СЭТА-ның фотохрониказы.

Чаа дүшкүрлүг чорукче медээ

НЬЮ-ЙОРК. Ассошиэтед Пресс агентиле Оттавада болуун корреспондентизиниң дындаанын тараткан. Сонгу-атлантака блоктун эвелед аразынын адролуг күштерин тургузарынын бөулүг согузгаларын ол дындадыга илередип турар. Ынды күштерин тургузарын НАТО чөвү-делениң чофта чаа доозулган сессиязы чөпсөөзөөн.

Ол күштерин тургузар чорук боочөпсөк-даа, өскө-даа хемчегелер талазы-биле АКШ-тын адролуг чакыттары Европада эвеледчилеринге тыпсырчө орукту ачкыш турарын АП-ның корреспондентизи билдирген.

Оң алдыга ам Барын Германия адролуг согузну таварыштыр талазы-биле иделейлиг рольду делегейин ийги дайнынын соонда бир-ле дугаарында ап турар. Моон-биле холбаштыр корреспондентизин санап турары чүд дээрге, НАТО-нун адролуг күштерин тургузар чорук социалисттик чурттарга хамаарыштыр чаа дүшкүрлүг чорукче медээ болуру магап чок.

КУДР-нун сугларынга америк корабльдерниң ончүк-чөңгээзи

ПЕНЬЯН. (СЭТА). Көрейге тайбынчыдыла талазы-биле шериг комиссиянын май 27-де болган хуралында көрей-кылт талазын кол төдөзүк генерал-майор Чан Чжон Хван КУДР-нун деңизсээр сугларынге америк шериг корабльдерин чаа ширтүп кирген үлктүгилеринге шийтирилг удураанышкынын медегелзөө.

ЦТАК агентилдиниң дынбатынаны-биле алырга, май 21-де америк шериг корабльдер КУДР-нун деңизсээр сугларынге ширтүп кирип келгеш, балыктып чораян траулерин оон ажалдакчылары-биле кады тууду алган, күш-биле апарган.

Тайбынчыдыла дугайында дугуржулганы үрөп турар ынды ыламыг өчүгү-чөңгөзүлгө сугулузук сок-садыры болган буруулуларын шыгылы шийдерин генерал-майор Чан Чжон Хван негзөө.

Кылдыр каттымып турар. Бауман уран чүүлге дыкка ымак, оңу эки билер, оң дугайын чугаалап билер, оң дугайын чугаалаарынга ымак кижиле чораян. Болумуну бүгү чурттаган иштинде мээң чок ужуражып танышкан бүгү кижилердин эң-не эки кижиле ол болганын мен черде утпас мен.

Бауман оң соонда база-ла революстуг ажал-чорудулганы дээш катап туттуруп бажынаткан болган бо уадада оңу 1905 чылдың революстугу кара бажыңда хостаткан. Кара бажыңда хосталып үнгөн дораян-на Николай Эрнестович чангыс-даа хуи дыштанарын бодалай, революстуг ажал-чорудулганы сугулузук кирген — Москва-ның большевиктер организациянын секретары болу берген. 1905 чылдың октябрь 31-де Бауман кызыл тукуту көздүргөп, ханазың өзү удуз чыскаала катты, жарыны ажалчылары кийгырып, революстуг чыскаалын бажыңга чоруп турган. Эрес-дилди революционер ханга удуз чыскаалаш баштап, ычанчап чоруп турда, чүс-карачч проватор оң соонда келген чедип келгеш, Николай Эрнестович Бауманның бажың демир-биле кара шаап өлдүргөн. Оң бүгү чурттагында ажалды чоннарынын хосталганы дээш, аскежин дээш бараалгалдып чораян маалдырлыг, чалбышытыг амыралдык ычанчап элекке үзүлгөн.

Бауманның өлүргөңүн дугайында медээ Москва-ның болган чурттуг өскө-даа хоорайдарынын ажалчыларынын күзүлүг килдизин ханазыкты үлктүрүлгөн. Эрес-маалдырлыг революстугуну Москвага хөзүктүкөн. Бауманның хөзүрүлгөңү үш чүс муң ажалчыларынын ханазың өзү удуз күчүлүг чыскаала болган.

Шылгаргай революстугуну болап чораян бодалы, күзөң, ол дээш демисел чораян удуз хөзө ам чүгө бистин чуртуула өзес, харын база Азиянын, Европанын, Американын элзөө хөй чурттарында боттанган.

Бо дээрге, Бауманга болган ол ымакша ажалчы чоннарынын хөзө дээш демиселге амы-тынын берген хөй-хөй революционерлерге эң аяк, бедик чагаай тураскаал болур.

Америк удуз албан-дужаалдыг кижилериниң бодалы-биле алырга, «адролуг билдиргени» ычанчап дамыгып бөзөри каш чылдарын мурунда болдувмас турган.

Оң алдыга ам Барын Германия адролуг согузну таварыштыр талазы-биле иделейлиг рольду делегейин ийги дайнынын соонда бир-ле дугаарында ап турар. Моон-биле холбаштыр корреспондентизин санап турары чүд дээрге, НАТО-нун адролуг күштерин тургузар чорук социалисттик чурттарга хамаарыштыр чаа дүшкүрлүг чорукче медээ болуру магап чок.

Оң алдыга ам Барын Германия адролуг согузну таварыштыр талазы-биле иделейлиг рольду делегейин ийги дайнынын соонда бир-ле дугаарында ап турар. Моон-биле холбаштыр корреспондентизин санап турары чүд дээрге, НАТО-нун адролуг күштерин тургузар чорук социалисттик чурттарга хамаарыштыр чаа дүшкүрлүг чорукче медээ болуру магап чок.

Оң алдыга ам Барын Германия адролуг согузну таварыштыр талазы-биле иделейлиг рольду делегейин ийги дайнынын соонда бир-ле дугаарында ап турар. Моон-биле холбаштыр корреспондентизин санап турары чүд дээрге, НАТО-нун адролуг күштерин тургузар чорук социалисттик чурттарга хамаарыштыр чаа дүшкүрлүг чорукче медээ болуру магап чок.

Оң алдыга ам Барын Германия адролуг согузну таварыштыр талазы-биле иделейлиг рольду делегейин ийги дайнынын соонда бир-ле дугаарында ап турар. Моон-биле холбаштыр корреспондентизин санап турары чүд дээрге, НАТО-нун адролуг күштерин тургузар чорук социалисттик чурттарга хамаарыштыр чаа дүшкүрлүг чорукче медээ болуру магап чок.

Оң алдыга ам Барын Германия адролуг согузну таварыштыр талазы-биле иделейлиг рольду делегейин ийги дайнынын соонда бир-ле дугаарында ап турар. Моон-биле холбаштыр корреспондентизин санап турары чүд дээрге, НАТО-нун адролуг күштерин тургузар чорук социалисттик чурттарга хамаарыштыр чаа дүшкүрлүг чорукче медээ болуру магап чок.

Оң алдыга ам Барын Германия адролуг согузну таварыштыр талазы-биле иделейлиг рольду делегейин ийги дайнынын соонда бир-ле дугаарында ап турар. Моон-биле холбаштыр корреспондентизин санап турары чүд дээрге, НАТО-нун адролуг күштерин тургузар чорук социалисттик чурттарга хамаарыштыр чаа дүшкүрлүг чорукче медээ болуру магап чок.

Оң алдыга ам Барын Германия адролуг согузну таварыштыр талазы-биле иделейлиг рольду делегейин ийги дайнынын соонда бир-ле дугаарында ап турар. Моон-биле холбаштыр корреспондентизин санап турары чүд дээрге, НАТО-нун адролуг күштерин тургузар чорук социалисттик чурттарга хамаарыштыр чаа дүшкүрлүг чорукче медээ болуру магап чок.

Оң алдыга ам Барын Германия адролуг согузну таварыштыр талазы-биле иделейлиг рольду делегейин ийги дайнынын соонда бир-ле дугаарында ап турар. Моон-биле холбаштыр корреспондентизин санап турары чүд дээрге, НАТО-нун адролуг күштерин тургузар чорук социалисттик чурттарга хамаарыштыр чаа дүшкүрлүг чорукче медээ болуру магап чок.

Оң алдыга ам Барын Германия адролуг согузну таварыштыр талазы-биле иделейлиг рольду делегейин ийги дайнынын соонда бир-ле дугаарында ап турар. Моон-биле холбаштыр корреспондентизин санап турары чүд дээрге, НАТО-нун адролуг күштерин тургузар чорук социалисттик чурттарга хамаарыштыр чаа дүшкүрлүг чорукче медээ болуру магап чок.

Оң алдыга ам Барын Германия адролуг согузну таварыштыр талазы-биле иделейлиг рольду делегейин ийги дайнынын соонда бир-ле дугаарында ап турар. Моон-биле холбаштыр корреспондентизин санап турары чүд дээрге, НАТО-нун адролуг күштерин тургузар чорук социалисттик чурттарга хамаарыштыр чаа дүшкүрлүг чорукче медээ болуру магап чок.

Оң алдыга ам Барын Германия адролуг согузну таварыштыр талазы-биле иделейлиг рольду делегейин ийги дайнынын соонда бир-ле дугаарында ап турар. Моон-биле холбаштыр корреспондентизин санап турары чүд дээрге, НАТО-нун адролуг күштерин тургузар чорук социалисттик чурттарга хамаарыштыр чаа дүшкүрлүг чорукче медээ болуру магап чок.

ЭМЧИНИН СҮМЕЗИ Нерви системазын быжыгларар

Элар чылыг бистид өмөлгөниң аарыг ууус хуурап алып кибендизге Хоумушу С. келген. Район эмчилериниң оңу бөөр чоруткан бажын көзүртүскө: «...Шинчиге эртер» деп каан болган.

— Район эмчилеринге дыкка үр эмнеткам. Чөгүм мен калдыг аяк-зылгы аарыг бергенкини орта тыпшай турар хөвирлиг. «Нерви» — дээр-ле эмчилер болбай, та чүд деп аарыг чүвө? — деп, ол чугаалаан.

Баштай калдыг аяк-зылгы аарыг агелзөөн силер? — деп айтырыгын Хоумушу С. ыгыччап толарайып турар.

— 1960 чылдың чыйынында мөөң аам бир-де дээш: «Ат болдум, мени тут!» дээш, шала кырычче барып дүшкөн. Оң мен оңу хойнумага тууду олурдула-ла, чок апарган. Аванниң эмчилер хан бажыныкыны удуз дээр ууус болбай. Кижилең дүргөн өлү бээр деп чүвени кымы билер боор. Ычанчап кончуп коргуп, хоужулап, 2—3 дүне удуваан мен. Оон бээрле шажыктанар, уйгуу кээр, ажыныччап, чогуу удууу дээш чыдып аарга, удууу-даа, удууу-даа ышкаш, бир-ле шыгылайып чыдар апардым. Хандыр черле удууттумас апарган. Ууус өпчөк чүвө чугаалаарга — ажыныччап, хөй чөргө-ле бүгү эртен-барган чүвө сактыр апарган кижилең мен. Ол бүгү сагышка киргерге, караан азынын кези тыр-та бээр. Ычанчап чоруй шуут чагымы элди дыкка ачыг тырттар апарган, көрүп өр силер кыйнаан, эмчи? — деп, ол менден айтырды.

Шынал-ла, оң оң талакы караанын адаа, чагымын эт-кежи биле каттай баскылаңадыр тырткылаңааш кижилең болду. Ол чүдү айтпай турары дээрге, кижилең болган хамаарышканы таарымча чок байдалдарын кычылап эрчи турар апарга, кижиниң төп нерви системазы кошкак, күжү сула болганында бердешкениңерге таварыш болурунун тодаргай чижээ о-дур.

Бис аар күш-ажыл кылганы-выста туруп шагоораанынвысты дораян-на билип каар бис. Адаа бодалга, төп нерви системазынын туруп, шагырааны кижиге дораян-на билдирмес болган нерви

системазынын күштүгү туруп, шагыраанын алам-бүрү байдалдар-биле илереп турар. Моон чижээңге, бис үр угаан ажылы-биле ажалдаан соовуста, уйгуу келди, шаг чок болу бөзүрүнчү айтып болур. Чангыс кижилер уйгуу келдирибизин бодалы, удушканы өмнөри кайы хамаачок ажылай бээр таварышталар туруп турар. Ол чорук түр үеде чингелдени кылдыр болза-даа, азын барып, нерви системазынын талазы-биле быжыг өзес, чүвө кылган «чүрөө өлгөн», чалгаа, чүвө өрөңгейлээр чоруктарга чедирер.

Язы-бүрү багай калдыкталар, угаан-сагыш талазы-биле удууу-аар чоруктар, чүгө нерви аразынын камдык демкестери болур — эт-кежи тыртар, дырттап-лааш, белгилеш чоруктарга чедирер өзес, а харын нервиниң чамдык өзүлүг аарыгырынга чедирип болур. Ычанчап эмчилериниң сүмезин, оларын амнашканын-ерин хажык чок күзөөдөр чорук удуу-биле негеттинер. Кижиниң эт-мага бодунда чүгө сөөктөн, дүктөрдөн агып, бүгү-ле орданар нервилеринг. Оларын аарырын минерил, билип турар бис. Ычанчап калдыг орган нерви талазы-биле суларак баксыраан, оң ажал-чорудулганы баксырап болган оңу аарыгадан демкестери билиштин келер. Чижээ: чурттиң чамдык аарыгырынын үезинде чөдүк дүргөдөр, согар, дырти-лаш, сиртанайыны аарып, удуз нерви аарыгырында — баар каарып аарып, сарыг хайыр, чүвө ижер хөң чок апар дээш оон-даа ыңай. Ычанчап согулга чүд дээрге, ажал-амдыралдык күш-ажылдын, чөмөнчөшкенин, дышталганын, уйгуу-нуң, угаан ажылынын чогуу чурумнарын ымак сагыры чугула.

Бистид үстүңде чижелек кийргенин өзү Хоумушу С. эмчилериниң сүмезин сагып, ништи быжыгларар өмнөр-биле эмнеткенин тунелениде, амгы үеде оң сагыш-сеткили быжыглаттырган, арын-бажы дыртаннар чоруй саалгу үеде чок болуп, чидип турар.

Эмчи Д. КУУЛАР.

ТАЙГА „СУДУ“

Пөш тооруу быжып келген өйдө тайгада амдырал дувөрзөңин байдалык шийлер. Тайганың байлактыг белзөөн диннер, кийтер, чидип үнүгү кээргенин дой-ла, күртүрлөр бөзүн боостазында кодузжугаштары үстүг тоорук чеми-биле долдуз дыгыл апарлар. Ылаңгыра алыгар тоорукка кончуп ымактар, ычанчап тоорук сайлаанын турда олар пөштүг черлерге көжө бөзөр. Амдынын тооруктары оларын канчаар дүжүрү турарын көргөс солун. Чокпак пөштерге үе бергеш, оларны күштүг-биле салгынылап-терге, тооруктар чашкын дег, кереже тектүп-ле бадалар. Сөлбөтөр «белеткел» бажың илдендерип алган, тооруктарды дүжүг турарын дындаалаар-даа!

Пөш — балка үнүш. Бажыңнар каастарында, бажың иштигин эң-хө